

ATATÜRK KÜLTÜR, DİL VE TARİH YÜKSEK KURUMU
ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ YAYINLARI

**BÜYÜK TAARRUZUN
90. YILINDA ULUSLARARASI
MİLLİ MÜCADELE
VE ZAFER YOLU SEMPOZYUMU
02-04 EKİM 2012 / UŞAK**

**THE INTERNATIONAL SYMPOSIUM ON THE
NATIONAL STRUGGLE AND THE PATH TO THE
VICTORY ON THE 90th ANNIVERSARY
OF THE GREAT ASSAULT
2-4 OCTOBER, 2012 /UŞAK**

CİLT II

Yayına Hazırlayan
Arzu GÜVENÇ - Murat SAYGIN

ANKARA - 2014

1922 YILINDA BARIŞ ÇABALARI VE MİLLETLERARASI GÖRÜŞMELERDE “İYONYA DEVLETİ” KURMA GİRİŞİMLERİ

Adnan SOFUOĞLU* - Seyfi YILDIRIM**

ÖZET

Yunanistan kuruluşundan itibaren devamlı olarak Osmanlı Devleti aleyhine genişlemiştir. Bu doğrultuda nihai amaç, merkezi İstanbul’da bulunan Bizans-Yunan İmparatorluğu’nu yeniden canlandırmak olarak ortaya konan Megali İdea doğrultusunda I. Dünya Savaşı öncesi 1912 Balkan Savaşlarında topraklarını iki kat genişleten Batı Anadolu topraklarını da sınırlarına dâhil etmeyi tasarlamaktaydı. Bu amaç için en önemli fırsatı 1918 Mondros Mütarekesi sonrasında yakaladığını düşünmüştür. Paris Barış Konferansı’nda İzmir’in işgalinin Yunanistan’a bırakılması ile hedefinin önündeki diplomatik engeller de aşılmıştır. Konferans’ta sadece İzmir’in işgali öngörülmüşken bu işgal genişletilmiş ve Anadolu içlerine doğru yayılmıştır. Bir taraftan işgal yaygınlaştırılırken bir taraftan da Rum ekseriyetinin sağlanması amacıyla, Adalar ve Yunanistan’dan göç ettirilen nüfus, bölgeye yerleştirilmeye çalışılmıştır. Yunanistan bu çabalarında İngiltere’nin büyük desteğini almaktaydı. Sevr Antlaşması’na göre Aydın Vilayetinin bir bölümünün yönetimi beş yıl için Yunanlılara bırakılmış, bu süre sonunda da yapılacak bir seçimle bölgenin kaderi belirleneceği ifade edilmiştir.

Sevr’in uygulanması için Sevr’e karşı çıkan ve tanımayan Ankara Hükümetine karşı Mütteliklerin özellikle İngiltere’nin yönlendirmesi ve desteğiyle gerçekleştirilen Yunan ordusunun taarruzları Türk ordusu tarafından özellikle Sakarya Savaşı sonrasında kırıldı. Bu gelişmenin ardından gerçekleştirilen barış

---

* Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, *adnans@hacettepe.edu.tr*

** Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, *abiseyfi@hotmail.com*

görüşmelerinde İzmir bölgesinin özel bir rejimle yönetilmesi tavisini karşılığında Yunan ordusunun Anadolu'yu tahliyesi düşüncelerinin ortaya çıkması üzerine Batı Anadolu'da bir muhtar idare kurulması çabası ortaya çıktı. Bu çerçevede Rum Patriği Meletios ve eski başbakan Veneziolos'un desteğini alan "İyonya Devleti", Anadolu Rumlarından oluşan bir orduya da sahip olacaktı. Bu çalışma, İyonya devleti kurma girişimlerini ve bu girişimin etki ve sonuçlarını değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: İyonya, İzmir, Yunanistan, Rum Patriği Meletios, Lloyd George

PEACE EFFORTS IN 1922 AND THE GREEKS "IONIAN STATE" ATTEMPTS TO ESTABLISH

ABSTRACT

The Megali Idea, aiming a greater Greece by mainly targeting Western Anatolia and Istanbul, was a leading concept among the Greek politicians and people since the establishment of the country. Following the Mudros Armistice, city of Izmir and its surroundings left to Greece during the Paris Peace Conference. In this context, Greece put a project for the establishment of a visionary Ionian State in Western Anatolia into effect mainly by the support of United Kingdom (UK). Although the peace conference allowed Greece to occupy only İzmir, prominent *vilayets* such as Aydın in the Western Anatolia were soon occupied by Greek Army. Another crucial step taken by Greece towards establishment of Ionian State was the population exchange in the region. Greece aimed to intensify the Greek population in the Western Anatolia by transferring Greek people from the Aegean Islands and Greece. Moreover, victories of Turkish National Armies during the Sakarya Battle and the evacuation of Greek Army in entire Anatolia led Greece and UK put more importance on the Ionian State project. Greece and the UK assumed the project as the beginning point in the Western Anatolia for the domination of the region by Greece. This study focuses on the project of Ionian State's effects towards the peace negotiations following the last battle between Turkish and Greek armies in Anatolia. Besides, the project of Ionian State's place within the policies of Greece for reorganizing in Anatolia will be discussed.

Key Words: The Ionian, Izmir, Greece, Greek Orthodox Patriarch Meletios, Lloyd George

GİRİŞ

1798 yılından itibaren millî hedef olarak belirledikleri Megali İdea peşinde koşan Yunanlılar, Bu hedefe adım adım ulaşmak için Filik-i Eterya arkasından Etnik-i Eterya başta olmak üzere çeşitli cemiyetler ve örgütler kuracaklardır. Megali idea ise Yunanistan'ın bağımsızlığının ardından Batı Trakya ve Selanik'in Yunanistan'a ilhakı, Yunanistan'a bağlanması, Pontus Rum Devleti'nin yeniden kurulması, İstanbul'un ele geçirilmesi, Bizans İmparatorluğu'nun diriltilmesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Yunanistan'ın gücü ve kaynakları, bu denli emperyalist politikaları yürütmeye yeterli olmadığından daima Avrupa'da bir büyük devlete dayanma ve özellikle Osmanlı Devleti'nin en sıkışık dönemlerinden istifade etme politikası izlemişlerdir. Büyük devletler de Yunanistan'ın bu genişleme politikasını, kendi aleyhlerine olmamak ve günün şartlarına ters düşmemek şartlarıyla genellikle kolaylaştırmışlardır.

Bu çerçevede Yunanistan'ın eline zaman zaman büyük fırsatlar geçmiştir. I. Dünya Savaşı'na son anda katılan ve eline yine büyük bir fırsat geçtiğini düşünen Yunanistan 30 Aralık 1918'de Paris Barış Konferansına sunduğu “**Sulh Konferansı Huzurunda Yunanistan**” adlı memorandumun ardından Konferansın çeşitli zeminlerinde Anadolu'daki isteklerini ve taleplerini dile getirecektir.¹ Nihayet Venizelos'un, girişimleri İtalya'nın muhalefetine karşı, İngiliz, Fransız ve ABD'nin desteğiyle netice verecek ve İzmir'in Yunan ordusu tarafından işgali 6 Mayıs 1919'da kararlaştırılacaktır. Bu gelişmenin ardından 15 Mayıs 1919 sabahı İtilaf Devletleri donanması kontrolünde İzmir, Yunan birliklerince işgal edilecektir. Yunanlılar bu işgallerini İzmir'le sınırlı tutmayıp içerlere doğru genişletecekler ve Manisa da dâhil olmak üzere batı Anadolu'da önemli merkezleri işgal edeceklerdir.

Daha sonra İtilaf Devletleri'nce Osmanlı Devleti'ne sunulan ve 1920 Ağustos'un 10'unda İstanbul Hükümeti'nce imzalanan Sevr Antlaşması'nın 65. Maddesi ile merkezi İzmir olan ve Osmanlı vilayet taksimatında Aydın Vilayeti diye belirlenen bölgenin bir bölümünün yönetimi beş yıl için Yunanlılara bira-

1 Venizelos'un talep ettiği yerler şunlardı: Bursa Vilayetinin bir kısmı, (Balıkesir, Edremit ve Ayvalık'tan geçerek İzmir'den gelen tren yolunun Marmara'ya açılan ucundaki Bandırma'yı içine almak üzere) Balıkesir, Denizli ve Afyon Vilayetinin tamamı. Ayrıca Çanakkale Boğazı'ndaki İmroz ve Bozcaada'yı da Batı Anadolu ile birlikte istemişlerdi. Bütün bunların yanında Venizelos Kıbrıs, Rodos, Meis ve On İki adalar olmak üzere bütün Doğu Akdeniz (Ege) kıyılarına da talipti. Bununu yanında Venizelos tüm Batı ve Doğu Trakya'yı da talep etmekteydi.

kılmış, bu süre sonunda da yapılacak bir seçimle bölgenin kaderinin belirleneceği yer almıştır. Bu gelişmenin ardından Yunanlılar işgal ettikleri bölgeyi tamamen ellerinde tutabilmek amacıyla, İzmir ve yöresine Rum nüfus kaydırmanın yanı sıra bölgenin yönetimine nüfuz edebilmek için dairelere el koyma, okulları denetim altına almaları gibi uygulamaları gerçekleştirilmişlerdir. Bu çerçevede Vilayet Özel Saymanlığını tasfiye ederek para işlerini kendi ellerine geçirme, bağımsızlık meselesi olan para meselesine el atıp özellikle 1920'den sonra, Türk parası yerine Yunan parası kullanma gibi bölgeyi Yunanlaştırma girişimleri, bölgeyi Yunanistan'a bağlamaya yönelik (Enosis) politikalarının bir sonucuydu. Nitekim 11 Ekim 1921'de bu yönde bir Yunan tebliğinin yayınlanmasından sonra Yunan Hükümeti İzmir Yunan Fevkalade Komiserinin unvanını genel valiliğe çevirecek ve işgal altındaki bölgede Yunan kanun ve nizamlarını uygulamaya başlayacaktır.

“İyonya Devleti” Oluşturma Girişimleri ve Sonu

Ankara'da kurulmuş olan TBMM ve onun Hükümeti, İstanbul Hükümeti tarafından imzalanan Sevr Antlaşmasını tanımadığını ilan ettiği gibi anlaşmayı imzalayanları da vatan haini saymıştı. Bunun yanı sıra Ankara, Yunan işgaline karşı oluşan milli direnişi bütün gücüyle destekliyor ayrıca ihtimal yeni Yunan saldırılarına karşı vaziyet alarak bu yönde faaliyet gösteriyor ve her türlü tedbirlerini alıyordu. Ancak Ankara'nın bütün çabalarına rağmen Yunan işgali genişledi. Yunanlılar Anadolu içlerine Ankara yakınındaki Polatlı'ya kadar ilerlediler. 1921 Ağustosunun ortasından Eylül başlarına kadar süren Sakarya Savaşı'nın sonunda Yunan ilerleyişi durdurulacak ve bu gelişmenin ardından Anadolu'daki durum değişecek, Yunan ordusu ve siyasetçileri büyük bir moral bozukluğu içine düşecektir. Bundan sonra Yunanlılar için Anadolu macerası daha zor bir hal alacak, inisiyatif Türkiye'nin daha doğrusu Ankara Hükümeti'nin eline geçecektir. Yunan hükümeti (Gounaris Hükümeti) İngiltere nezdinde girişimlerde bulunarak kendilerine mali imkânlar sağlanmadığı takdirde Anadolu'da tutunamayacaklarını beyan edecektir.² Ancak şimdi Lloyd George Yunanistan'a yardım konusunda kabinesinde tek başına kalmış ve zor bir duruma düşmüş olduğundan yani iç politikadaki problemlerden ve İtilaf Devletleri arasındaki görüş ayrılıklarından dolayı artık maddi yardımın söz konusu olamayacağı kar-

2 R. Salahi Sonyel, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika**, C 2, Ankara, 1979, s. 245; Bilge Umar, **İzmir'de Yunanlıların Son Günleri**, Ankara, 1974, s. 243-244.

şılığını verecektir. Diğer taraftan Yunanlıları Anadolu macerasına devam etmeleri hususunda teşvik etmekten de geri durmayacaktır.³ Çünkü olası bir Türk zaferi öncelikle İngiltere’yi başından beri Yunanistan’a verdiği destek sebebiyle olumsuz bir şekilde etkileyecekti.

İşte bu gelişmeler Yunanistan’da, Anadolu’da bulunan Yunan ordusunda ve Anadolu Rumlarında Anadolu’daki Yunan varlığı noktasında ümitsiz düşüncelerin doğmasına vesile olmuştur.⁴

Esasında İzmir Vilayetinin Rum ileri gelenlerinden olan Karabiber, daha daha erken bir dönemde bölgenin “İyonya Devleti” ilan edilmesi hususunda bir girişimde bulunmuş ancak bu konuda herhangi bir gelişme olmamıştı. Şimdi ise bu konu o günden bu yana gelişen olayların etkisiyle tekrar gündeme gelecektir. İzmir cihetinde bu gelişmeler yaşanırken Yunanistan’da 1920 yılı son çeyreğinde yaşanan iktidar değişimi sonrasında ordudan atılan ya da atılacağını düşünerek ordudan kaçan Venizelozcu subaylar, Venizelos ve İngiliz Hükümeti’nin desteğini sağlamak amacıyla İstanbul’da adı “Amyna”, yani “Millî Savunma Örgütü olan bir komite oluşturmuşlardı. Bu örgütün temel hedeflerinden birisi, Venizelos’u yeniden iktidara getirebilmek için Yunanistan’da bir kargaşa yaratmaktı. Bu hareket daha sonra İzmir ve Londra gibi merkezlerde yayılmıştı.⁵

Diğer taraftan Sakarya Savaşı sonrası Fransa ile Ankara İtilafnamesi’nin imzalanmasıyla İtilaf Devletleri arasında gedik açılmıştı. Bu durum Ankara Hükümeti’nin İtilaf Devletleri’ne karşı prestijinin ve pazarlık gücünün artmasını sağlamıştır. Bu çerçevede İngiltere TBMM’nin siyasî varlığını kabul etmekten başka Anadolu’nun Türklere bırakılması ve Sevr Antlaşması’nın daha öncekilere nazaran daha ciddi bir şekilde gözden geçirilmesini düşünmeye başlayacaktır.⁶

3 David Fromkin, **Barışa son Veren Barış, Modern Ortadoğu Nasıl Yaratıldı? 1914-1920**, Çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, 1994, s. 430-431.

4 Bilal N. Şimşir, **İngiliz Belgeleriyle Sakarya’dan İzmir’e (1921-1922)**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1989, s. 294-295.

5 Bu arada Yunan tahtına eski Kralın yani Konstantin’in tekrar oturması sonrasında Yunanistan’da ve Anadolu Rumları arasında siyasi görüş ayrılıkları iyice artmış, kralcılar önemli görevlere kendi adamlarını atamaya başlamış ve Venizelos yanlısı olarak tanınanları cezalandırmak için harekete geçmişti. Michael Liewelyn Smith, **Anadolu Üzerindeki Göz**, İstanbul, 1987, s. 261.

6 Edip Semih Yalçın, **Atatürk’ün Millî Dış Siyaseti**, Berikan Yay., Ankara, 2000, s.122.

1921 Ekim sonlarına doğru İzmir’de Gazeteci Dr. A. Psaltof, A. Labru, Sokratos Solominidis, Dulgeridis, Yovakimidis, İ. Hariatis ve Yunan Yüksek Komisyonu’ndan P. Evripaios gibi çoğu orta sınıftan İzmir’li Rumların oluşturduğu bir grup tarafından “Müdafaa-i Milliye Komitesi” veya “Müdafaa-i Milliye Ligi” diye anılan ve bir “İyonya Devleti” kurmayı hedefleyen “Micro Asia Hareketi” adlı bir örgüt kuruldu.⁷ Bu örgüt İzmir Metropoliti Hirisostomos tarafından yönlendirilmekteydi.⁸ Bu örgütün İstanbul’da kurulan Amyna örgütü ile en önemli farkı bunların Venizelos yanlısı gözükmemeleriydi. Bunlar ilk etapta İzmir’in savunulması için Yunan hükümetinden yeni bir ordu göndermesini talep ettiler.⁹ Bu örgütün kuruluşu 31 Ocak 1922’de Psaltof’un talebi üzerine Yüksek Komiser Stergiadis tarafından pek tasvip edilmemekle beraber onaylandı.¹⁰ Bu örgüt bilahare İstanbul Amyna Örgütü ile fikir birliğine vardı.¹¹ Bu düşünceler Avrupa basınında da yer aldı. Bu sırada 26 Kasım 1921 tarihli Times Gazetesi’nde, İzmir’in istikbali “İyonya Tampon Devleti” şeklinde bir yazı yayınlanmıştı.¹² Bu uzlaşma sağlandıktan sonra uygulama için uygun fırsatlar değerlendirilmeye çalışıldı. Bu anda arada Aralık 1921 tarihinde yapılan seçimle İstanbul Rum Ortodoks Patrikliğine Meletios (Metexakis) getirilmişti. Bu durumda Millî Savunma Hareketi yöneticileri, Venizeloscu düşünceleri vasıtasıyla Patrikliğin moral gücü ile Anadolu Rum cemaatinin kurtarılması için uygun ortam oluşturulabileceğini düşünmekteydiler.

Bu arada İstanbul örgütü Yunanistan’dan ayrı bir hükümet kurma planına Sterghiades ve General Papoulas’ı dâhil etmek için girişimlerde bulunulacaktı. Papoulas ilk etapta ikna edilemedi.¹³ Yunan Yüksek komiseri Stergiadis, ortaya

7 Celal Bayar, **Ben de Yazdım**, C 5, İstanbul, 1997, s. 153.

8 Özmakas, **İonya’da Son Akşam Yüksek Komiser Stergiadis’in İzmir Günleri**, Şenocak Yayınları, İzmir, 2010, s. 105.

9 Smith, **a.g.e.**, s. 343.

10 Smith, **a.g.e.**, s. 262; Şimşir, **a.g.e.**, s. 296; Sonyel, **a.g.e.**, C 2, s. 246-247. Örgütün amblemi ateşin üzerinde kanatları açık olarak duran Anka kuşu idi. Örgütün yönetimi şu şekilde oluşmuştu: Başkanlığı L. Konstantinidis, Veznedar Karakasis, merkez yönetim kurulu üyeleri A. Psaltof, K. Tenekedis ve H. Dimas’dı. Nisan 1922’de istifa eden Tenekedis’in yerine 11 Nisan’da Sokratis Solomonidis getirildi. Özmakas, **a.g.e.**, İzmir, 2010, s.103; Engin Berber, **İstanbul Sancılı Yıllar**, Ankara, 1997, s. 360.

11 Smith, **a.g.e.**, s. 262; Sonyel, **a.g.e.**, C 2, s. 247.

12 Gottard Jaeschke, **Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi**, Ankara, 1970, s. 167.

13 Smith, **a.g.e.**, s. 278-279.

çıkan bu durumu görüşmek için Atina'ya gidecektir. Yurt dışındaki Rumlar da bu hareketi destekleyerek Yunan Hükümetine baskı yapmaktaydılar.¹⁴

İzmir ve İstanbul'da bu gelişmeler olurken 1922 yılının Ocak ve Şubat aylarında bir barış antlaşması imzalanması ile ilgili olarak yeni girişimler yapılacaktır. Özellikle İngiltere, yapılacak bir barış antlaşmasını Ankara'ya kabul ettirebilmek için girişimlerde bulunacaktır. İngiltere'nin İstanbul'daki Yüksek Komiseri H. Rumbold, 15 Ocak tarihli şifre yazısında Mustafa Kemâl Paşa'nın Misak-ı Millî prensiplerinin kabul edilmediği bir barış antlaşmasına yanaşmayacağını, bu sebeple yeni barış şartlarının Padişah'a teklif edilmesini belirtiyordu. Yunan ordusunun 30 Aralık 1921'de Anadolu'dan çekilebileceğini Fransa'ya teklif eden esasında İngiltere, Ankara hükümetine karşı oyalama siyaseti uyguluyordu.¹⁵

Bu ortamda İtilaf Devletleri Dışişleri bakanlarının Yunanistan ve Türkiye arasındaki savaş durumunu görüşmek üzere Mart ayında Paris'te toplanacakları haberinin alınması üzerine Yusuf Kemal (Tengirşek) Bey, Ankara'nın özellikle Misak-ı Millî çerçevesindeki beklentilerini tekrar ortaya koymak ve tanınmasını sağlamak amacıyla yanındaki müşavirleri ile birlikte temaslarda bulunmak amacıyla Paris ve Londra'ya gidecektir. Böylece Hariciye Vekili, İtilaf Devletleri'nin Türk-Yunan meselesi ile ilgili görüşmelerini yakından takip edecek ve Ankara'nın beklentilerini hem kamuoyuna hem de diplomatik ve siyasî çevrelere aktarmak için uğraşacaktı. Diğer taraftan İstanbul Hükümeti de İngiltere'nin çağrısı üzerine Ahmet İzzet Paşa başkanlığında bir heyeti Avrupa'ya gönderecektir.¹⁶

Yusuf Kemal Bey, bu seyahatinde öncelikle İstanbul'a uğramış ve burada İtilaf Devletlerinin temsilcileri ile ayrı ayrı görüşmeler yapmıştır. Özellikle Rumbold ile görüşmesinde diğer meseleler yanında Yunanlıların sadece Anadolu'yu değil Trakya'yı da boşaltmaları gerektiğini belirtmiştir.¹⁷ Fransız Temsilcisi Pelle yapılan görüşmede Fransa'nın Yunanlılara karşı Türkiye'nin yanında olduğu ifade edilmiştir.¹⁸

14 Şimşir, **a.g.e.**, s. 295-297.

15 Yusuf Kemal Bey'in bu girişimleri hk. Bkz. Yusuf Kemal Tengirşek, **Vatan Hizmetinde**, Kültür Bakanlığı, Ankara, 1981, ss. 239 vd.

16 Semih Yalçın, **a.g.e.**, s.132-133.

17 Ömer Akdağ, "Büyük Taarruzdan Önce Yusuf Kemal Bey'in Padişahla Görüşmesi ve Avrupa Seyahati", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, S 41, ss. 487-512, s. 493-494.

18 E.Müjgan Karataş, **Ankara Hükümeti'nin Dış Siyasetinde Batılı Devletler (1918-1923)**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2007, s. 150-152.

Yusuf Kemal Bey yaptığı temas ve açıklamalarda Ankara Hükümeti'nin dış politikasının Misak-ı Milli'ye dayandığını da ısrarla vurgulamaktadır.¹⁹ Daha sonra gemiyle Marsilya üzerinden Paris'e, bilahare Londra'ya geçen Yusuf Kemal Bey burada Lord Curzon ile görüşmüştür. Lord Curzon bu görüşmede kendi çözüm ve yaklaşımlarını ısrarla dile getirecektir. Bu çerçevede Curzon Boğazlar ile Marmara sahillerinin yönetiminin Türklere bırakılmayacağını, Boğazlar muntıkasında Türk ordusunun mevcudiyetinin kabul edilemeyeceğini, Anadolu'da azınlıkların güvenliği için ciddi tedbirler alınması gerektiğini ve Anadolu'nun genel bir antlaşma çerçevesinde boşaltılmasına taraf olmakla birlikte İzmir'de hususi rejimin kurulması gerektiğini beyan edecektir. Ayrıca Curzon bir barış yapılabilmesi için de öncelikle bir mütarekenin yapılması gerektiğini ifade edecektir.²⁰

Bu sıralarda Yunanistan Gounaris Hükümeti ise hala İngiltere'nin direkt olarak müdahale edeceğini ve Sevri'n küçük değişikliklerle Türklere kabul ettirileceğini ümit etmektedir.²¹

Londra'daki görüşmelerde konumuz açısından önemli olan husus İzmir ile ilgili hususi rejim yaklaşımıdır. Bu konuda Curzon Yusuf Kemal Bey'e "İzmir'e Yunanlılar İtilaf Devletlerinin daveti üzerine gittiler, ayrıca İzmir'de memleketin refah ve ümrânına hadim birçok Rum var. Meselenin hallini bize bırakmalarını Yunanlılara kabul ettirmeye muvaffak oldum. Ümit ediyorum ki Anadolu'yu harpsiz tahliyeye muvafakatlarını da istihsale muvaffak olayım. Lakin tahliye için şartı esası bu keyfiyetin tesisi sulha ait kabul edilmesi bir de İzmir de hususi bir rejim ihdas olunmasıdır." demiştir.²²

Yusuf Kemal Bey'le bu şekilde konuşan Lord Curzon daha sonra Fransa ve İtalya'nın görüş birliğiyle önce 22 Mart 1922'de iki taraf arasında 20 km.lik bir koridor bırakılması, İzmir Bölgesi için Saar Havzası ile 19. yüzyılda özerklik verilmiş olan Lübnan statüleri gibi bir özel rejim şeklinde öneri getirmiştir.²³ İşte bu yaklaşım Yunanistan ve Anadolu'daki Rumlar arasında ayrı bir yapılanmayı yarı muhtar veya bağımsız İzmir merkezli bir devlet yapılanmasını gündeme getirecektir.

19 Yalçın, **a.g.e.**, s. 143.

20 Müzakereler için bkz. Tengirşek, **a.g.e.**, s. 251-253; Yalçın, **a.g.e.**, s. 108.

21 Umar, **a.g.e.**, s. 246-247.

22 Tengirşek, **a.g.e.**, s. 252-253.

23 Şimşir, **a.g.e.**, s. 291-292.

Muhtemel bir antlaşma için Türk ve Yunan hükümetlerine yapılan teklifleri içeren barış şartları 26 Mart'ta basın açıklamasıyla ortaya konulmuş ayrıca nota ile Ankara'ya bildirilmiştir. Açıklanan bu şartlarda İzmir'in boşaltılmasından açık bir şekilde bahsedilmemekte, ayrıca Tekirdağ Türkiye'ye verilirken, Kırklareli, Babaeski ve Edirne Yunanistan'a bırakılmaktaydı.²⁴

TBMM Hükümeti yapılan teklife karşı 5 Nisan 1922'de gönderdiği karşı öneri ile Yunan Ordusu'nun, mütareke imzalamasından sonra ilk on beş gün içinde Eskişehir-Kütahya-Afyon hattından, dört ay içinde de İzmir dâhil bütün Anadolu'dan çekilmesini isteyecektir. İtilaf Devletleri 15 Nisan'da Türkiye'nin isteğini reddeceklerdir.

Anadolu'yu boşaltma taraftarı olmayan Yunanistan'da, İngiltere'ye Anadolu Hıristiyanlarını koruyacak yeterli hükümler olmadığına, onların Türklerin insafına terk edileceği şeklinde itiraz ve telkinlerde bulunmaktaydı. Basın da Yunan kamuoyunu bu yönde etkileyecek yayınlar yapmaktaydı.²⁵ Bu ortamda Amyna hareketine yaklaşarak, onları destekleyerek Batı Anadolu'da bağımsız bir “İyonya Devleti” düşüncesini gerçekleştirme yönünde düşünmeye başladı. Nitekim bu sebeple Amyna önderleriyle görüşmelere girişilecektir.

İşte bu ortam içerisinde Küçük Asya Müdafaa-i Milliye Komitesi'nin ilk başta daha zayıf ve kâğıt üzerinde görünen silahlı direniş yönündeki düşünceleri ordu ve halk içerisinde daha da güç bulmasına sebep oldu.²⁶

Kurulacak “İyonya Devleti”nin sınırları ise komite üyelerinin durumlarına göre şekil değiştirmekle beraber zaman zaman öncelikle İzmir Bölgesi olmak üzere Bursa ve Marmara'ya kadar genişlemekteydi.²⁷ Askeri kuvvet ise 19-32 yaşları arasındaki halen Yunan ordusunda hizmet veren 35000 Küçük Asyalı Rum'un yanı sıra 25 bin Girit'ten 10 bin Adalar ve Anadolu'nun diğer yerlerinden olmak ve Yunan ordusundan İzmir'i boşaltmamaya yemin etmiş 3400 subayın kumandasında olacak toplam 100 bin kişilik bir ordu şeklinde düşünülmekteydi. Bu arada Ermeni cemaati de bu konuda yardıma etmeye söz vermişti. Bu ordu ve devletin ihtiyaç duyduğu paralar ise Türklerden alınacak vergiler, Düyun-u Umumiye gelirlerinden konulacak lüks vergiler ve yabancı

24 Bayur, **a.g.e.**, s. 263'ten naklen Karataş, **a.g.e.**, s. 113.

25 Şimşir, **a.g.e.**, s. 292-293. Ayrıca geniş bilgi için bkz. Smith, **a.g.e.**, s. 279-282.

26 Şimşir, **a.g.e.**, s. 301.

27 Şimşir, **a.g.e.**, s. 299-301; Umar, **a.g.e.**, s. 250.

ülkelerdeki Rum toplulukları ile İstanbul ve Amerikan Rumlarından alınacak kaynaklardan sağlanacaktı. Nitekim İngiliz Askeri temsilcisinin Haziran 1922 raporunda İzmir örgütü Bursa, Bandırma, Soma ve Simav havzasında 20000 kişilik 48 tabur topladığı belirtilmektedir. Aynı zamanda bağış yoluyla Anadolu Rumları ile Boston'da yaşayan Yunanlılardan 4,5 milyon kuruşa yakın paranın temin edildiği anlaşılmaktadır.²⁸ Bu arada Nisan 1922'de İzmir'de "Amyna" adında, 9 Eylül 1922 akşamına kadar yayınlanan günlük bir akşam gazetesi çıkarıldı.²⁹

İlk etapta İyonya hareketi İngiltere tarafından olumlu karşılanmamaktaydı. Hatta böyle bir tutumun yıkıcı sonuçlar doğurabileceği Yunan hükümetine aktarıldı. İtalya ve Fransa ise son Konferansta notaya cevap vermeyen Yunanistan'ı sıkıştırmaktaydı.³⁰

Bu duruma rağmen yurt dışındaki ve Anadolu'daki önde gelen Rumların sıkıştırmasının da etkisiyle Stergiadis Atina'ya giderek bu konuyu görüşmüştür. Ayrıca Yunan Başbakanı Gounaris bu sıralarda Atina'da bulunan Küçük Asya Komitesi'nin üç ileri geleniyle görüşerek onların işbirliği tekliflerini dinlemiştir.³¹ Bundan sonra artık Atina İyonya projesi biraz daha gerçekliğe yaklaşmaya başlamıştı. Artık açıkça hem Yunan hem Avrupa basınında "Bir İyonya tampon devleti"nden bahsedilmeye ve İyonya haritaları yayınlanmaya başlanmıştır.³²

Başlangıçta harekete sıcak yaklaşmayan İngiltere, şimdi hareketi Türk millî hareketine eşit bir hareket gibi görmeye, ikisi de Anadolu topraklarında ortaya çıkan birisi Türk diğeri ise Rum millî hareketi olarak değerlendirilmeye başlayacaktır. Böylece İngiliz kamuoyunda Ankara Hükümeti nasıl Orta ve Batı Anadolu'da egemen olduysa, Batı Anadolu ve Ege Havzası da Anadolu Rumlarının olacaktır şeklinde bir hava oluşturulmaktaydı.³³

Bu gelişmeler yaşanırken Yunanistan'da Gounaris Hükümeti'nin 12 Mayıs 1922'de düşmesiyle yerine Gounaris, Baltazzis, Theotokis M. Protopapadakis

28 Berber, "Batı Anadolu Rumlarının Son Fedakârlığı ya da 9 Eylül 1922'yi önleyemeyen bir Askeri Yapılanma: Küçük Asya Savunma Örgütü", **Cumhuriyet Gazetesi**, Özel Eki, 9 Eylül 2006, s. 68.

29 Berber, **Bir İzmir Kâbusu**, İstanbul, 2002, s. 152.

30 Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile...**, s. 300-301.

31 Umar, **a.g.e.**, s. 249; Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile...**, s. 300-301.

32 Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile...**, s. 297-298.

33 Şimşir, **İngiliz Belgeleri ile...**, s. 296.

Başbakanlığında bir koalisyon hükümeti kurulmuş ve Başkumandan Papoulas da 1 Haziran'da ayrılarak yerine Genel George Hacıanesti getirilmiştir.³⁴

Bu değişiklikler sonrasında İyonya Devleti kurulması çalışmalarına hız verilecektir. Nitekim Venizelos 24 Mayıs 1922 tarihinde Lord Curzon'un başyardımcısı ile görüşerek Yunan ordusu çekilirken onun yerine Batı Anadolu Hıristiyanlarının silahlandırılıp, örgütlenirilebileceğini, bu iş için müttefiklerin para yardımı yapmaları gerektiğini belirtecektir.³⁵ Venizelos'un 30 Mayıs'ta görüştüğü Lloyd George ise, üstü kapalı sözlerle bu konuya destek verebileceğini ifade edecektir.³⁶

Bu ortamda Yunanistan'daki tüm siyasî partiler de Küçük Asya Rumlarının savunulması noktasında birleşmişlerdi. Bu ortamda Atina Hükümeti 14 Temmuz 1922'de Batı Anadolu'da bağımsız bir devletin temeli olacak bölgesel bir yönetim şeklinde oluşacak yeni bir idare kararı aldı. Bu konu ile de Stergiadis görevlendirildi. Bu arada tepkileri önlemek için bağımsızlık hedefi saklanacaktı.³⁷ Ankara Hükümeti bir taraftan bu meseleyi İtilaf Devletleri nezdinde soruştururken, bir taraftan Başbakan Rauf Bey “İyonya Devleti” ilânını hükümetler nezdinde protestoda bulundu. Diğer taraftan da Bab-ı Ali de (İstanbul Hükümeti) İyonya Devleti ilanını 1 Ağustos 1922 tarihinde protesto etti.³⁸

Muhtariyet ilanı Müttefikler nezdinde görüşmelere sebep oldu. Fransa bunu kabul etmeyip tepki gösterirken daha önce belirttiğimiz gibi İngiltere çeşitli şartlarla bunu kabul edebileceğini Yunan Hükümeti'ne bildirdi.³⁹ İngiliz Hükümeti İzmir merkezli İyonya Devleti muhtariyetinin müştereken protestosu ile ilgili Fransız teklifini çeşitli bahanelerle kabul etmedi.⁴⁰ Buna mukabil Müttefikler, 15 Ağustos 1922'de Fransa ve İtalya'nın bastırması sonucu “İyonya” yı reddeden bir nota yayınladılar.⁴¹

34 Smith, **a.g.e.**, s. 298; Şimşir, **İngiliz Belgeleri İle...**, s. 302.

35 Venizelos “Yunan ordusu İzmir'den çekilirse Kral Konstantin yerinde kalmaz” dedi. Şimşir, **İngiliz Belgelerinde...**, C 4, s. 269.

36 Smith, **a.g.e.**, s. 295-297.

37 Umar, **a.g.e.**, s. 251-252.

38 Jaeschke, **Kronoloji...**, s. 188.

39 Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, **İstiklal Harbi İle İlgili Telgraflar**, Ankara, 1994, s. 68.

40 **İstiklal Harbi İle İlgili...**, s. 83.

41 Jaeschke, **Kronoloji...**, s. 189.

İşte bütün bu girişimler Yunanlıların kuvvet yoluyla Anadolu'dan çıkarılmasıyla son bulacaktır. Nitekim bu da 26 Ağustos 1922 tarihinde başlayan Türk Taarruzu sonucunda gerçekleşecek böylelikle Anadolu ve Trakya'daki Yunanlılık ve dolayısıyla "İyonya Devleti" kuvveden fiile geçemeyecek bir hareket olarak kalacaktır. İzmir'deki Yunan Genel Valisi Stergiadis, Türk ordusu İzmir'e girmeden önce, Körfezdeki bir İngiliz savaş gemisine binerek uzaklaşacaktır.